

Minaxanım NURİYEVA

professor

Xalqın odబibiyyatı hor zaman, hor bir dövrde onun öz tarixi birgə nofş alıb, irəliləyib, yaşıyib... Bu monada keçmişimizi, bir növ, təcəlümü, təcümeyi-halimiz sandığumuz tariximizi tanımış, öyrötmiş, sevdirmak işində odబibiyyatımızın rolü böyükdür. Yoni tarixçilərin bozun deyo bilmədiklərini bir çox həllardır yazıçıları demisler. Son illordə artıq keçmişə yeni meyarlar yaranısmışa diqqət artmış, tarix elminin özündə olduğunu kimi, söz sonəndə də obyektiv tarixi həqiqətləri oks etdirmək meyli güclənmişdir. Həmin öyrənilməsi vacib məsələlərdən biri olan Ermanistannı 30 ilərə bəri Azərbaycanımıza yönəlik başlayan tacavükar girişimləri, onun ölkəmizə qarşı tutuluq işğalçılıq mövkeyi, erməni tacavükarlılığı notosundan hala günümzdən bu gündən edam edən makrili hadisərlər erməni tarixinin boz tarixi köklü məsələləri ni öyrənməyi tölob edir.

Yazıcı Hüseyinbala Mirolomovun "Şərəfsizlik tarixi, yaxud Vernadski prospektində" bu göstərdiyimiz mövzuya həsr olunmuşdur. Kitabın titulu "Nurlar" nəşriyyatından çapdan çıxmış, Xalq yazıcısı Anarın horarəti önsözü ilə açılır. Blinidiyi kimi, ermənilər öz qanlı tarixini "Şərəf tarixi", habelə öz olqanlı terrorçusunu da "Milli qəhrəman" adlandırı. Kitabın adının "Şərəfsizlik tarixi" addlanması da bu səbəbdəndir.

Əlbətə, yazıcı tarixçi alim deyil və o, monografiya yox, bədii əsər yazar. Bütün bularla borabor, kitab doğaç xronoloji qaydada, heç bir fakt gözəldən qəçirilməməqə işlənmişdir. Özündən demek olmasın, bu mövzuya çox yaxın olan biri olaraq deyo bılırım ki, kitabda erməni terroru kimi şərəfiz bir tarixin heç bir sahifəsindən yan keçiməsinə vo ya nazardan qəməş detallara tösadıf etdiyim. Bölli, yazıcı dissertasiya yazmış, amma yezməda, tarixi sadəqət göstərməli, ona ciddən bədil olmalıdır. Haqqında bəhs etdiyimiz kitab məsuliyyəti bir yanına sonucunda orsaya gelmiş tam monasında sonadıl, nəsə osoridir, deyo bılırım. Axi, ciddi tarixi məlumatlar, habelə, faktlar və sonodlar demək olar ki, tarix roman janrındı ohamiyətli və çox müümən faktordur. Unudulmamalı ki, odబibiyyat da tarix kimi tarixi düzgün oks eđir-malidir. Vo etiraf edək ki, bədii odబibiyyat tarix kitabından çox oxunur, buna görə də yazuşmamış düzügə vo obyektiv mövkeyi da xacibidir.

Bu "şərəfsizlərin şərəfsiz tarixi"nin doqıq yaranma vaxtı müyyənəldirməyən girişək, erməni mosolosının zominin həlo 18-ci osrda, İstanbulun toissenschaftler erməni maliyyə aristokratifikasiyası torosundan yaran-

dığını görərik. Yazıçı özü bu "şərəfsizlik tarixi"ni böyük bir zaman boyunca müsahibə edib inceleməkə özürinin terror həkatına foxarotla "Milli-Azadılıq mübarizəsi" adı qoyduqları terrorculuğun 19-cu osrın 70-ci illərindən başladığını göstərir, vo bu işin keçən ərədən, konkret olaraq 1975-ci ilə Beyrutda tosis olunmuş ASALA (Ermonistən azadlığı uğrunda Gizli Ermoni Ordusu) təskilatı ilə gücləndirildiyini qədərir. Yenə bu ölçüməsan təskilatın liderləri altında 23 əsas, onlarda xurdə təskilatın mövcud olduğundan bəhs edir. Əsərdə onlardan "Qara Xac", "Armenak" (1885), "Hıqək" (1887), "Daşnakşutyun" (1890), "Ermoni İnciləb Ordusu" (1975), "9 łyun qrupu" (1991), "Ermoni Azadlıq Cobbası" (1991), "Apostol" (2001) vo s. sui-qəsd təskilatların mahiyəti vo qara faaliyyət xronologiyası izlənilər. Yaziçı qarşıya qoymuş mösədə uyğun şəkildə 1919-cu ilə "Daşnakşutyun" partiyasının 9-cu qurultayı yaranıdan qanlı "Neməzis" radikal qisas emalıyyatının terror aksiyalarını dəqi-

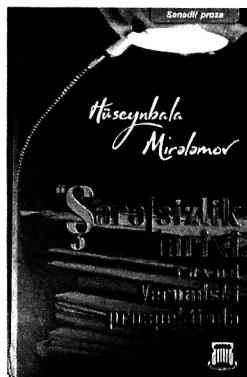
co hüsən-roğbatlı, ana sevgisiyle yazmaq olurmus?

Düşəmon xoyanotinin miqyası uesuz-bucasız və mahiyyəti mösəmdür. Ermonilərin gözü olduğu türk topaqlarını monimsmək daim isifadə etdikləri saxtakarlıq - tarixin saxtaşdırılmış, aylarla siyah üzrə qurbanları izləmək, tutub arxadan vurmağı, yeti golondan zar-zar ağlamayı bacarmaq... İnsanı heyrot bütür. Daima timsah göz yaşalarıyla ağlaşan ki, böyük qonşuların müqabilindən çox az bir xalqçı, amma xoysiçı cıddigən fantastik olka üçün beynini zorhöldöyünən gönclənləri qurbanlar verusuniz. Bu, Rusiyadakı, İrəndakı, Gürcüstəndakı, Türkiyədəki, Ərəbistanadakı erməniləri bir bayraq altında birləşdirəcək "Böyük Ermonist" adına cirzən xorito mülliəfloruna normal adam demək mümkün mü? Bu xorito yolu salmış topaqlar başqa millətlərin ana yurdudur, bu cırkin, hoyasız iddia deyilmə! Bu xəsto toxoyyüllər uğrunda er-

sot ollorindo artıq... Lakin Avropa dövlətləri Rusiyadan beləçox çox aq etdiyinən forqıdo idilər vo bu Suzisi Berlində müzakirə çəxardılar. Türkiyə erməniləri Berlinə nümayandırılar vo nümayandoluların müzakirəsində erməni patriarxının heç bir xarici dil bilindiyindən narahat olan ermənilər: "Kəcis atı, son orada hanı dildə danışacaqsan, axı son erməni dilindən başqa bir dil bilimirsən..." - surəsindən kəcis Mikritç Xırıyan (1820-1907): "Mon... mon orada ağlayacağam, monim balalarım", - demisi. (Deməyinə domisdı, amma özüño millotçi, sözü bombardan güclü Mırasçı Çərazi da tərcüməci götürmişdi.)

Ermənilər daim Qafqaz regionu barədə məkrili planları olan ruslardan gücləmişlər. Müsəlib Zori Balayyan "Ocaq" kitabında bu münasibəti örnək götrir: "1828-ci ilde "Türkmonçay müqaviləsi, Qribəyədən vo Abovyan vo rus oşorları olmasayıdalar həzirdə müasir kənd vo şohorlara çevrilən

Dövrün tarixi-bədii tədqiqi, yaxud ermənilərin tarixi düşmənciliyi

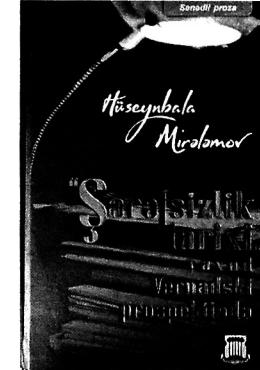

ardiciliqlə göstərir. Damarlarda qanı dondurur bu qoddarlıq, əslər şərəfsizlik tarixi olan bu sorsom vəlhi program üzrə haqqında ölüm hökmü verilən 650 nofırlik "güñahak" siyahısında ilk olaraq Türk liderlərindən 1918-ci il Mart şəhərinindən sonra Azərbaycanın gəndərlən ilə xələskar Qafqaz İslam Ordusunun tövbəbüskən olan, Osmanlı dövlətinin keçmiş DIN olmuş Tolot paşasının adı golur. Kitabda zehnötü pözulmuş erməni gəncləri də bundan qırıurlar. Erməni terrorundan, ASALA-nın hünerindən: "Təkəs son 30 ilde müxtəlif tödənşəhərlərimiz 200-dən artıq qışas atı törətmüş, 70 siyasi qətlorov rəvəmliyər. Fədailərimiz 1500 dəshər insana müxtəlif tödənşəhərə yemirtilər, üstünlük Xocalı zəfəri" -şəklinde hesabat verilir.

Bu mövzuya bigano qalmaq olmur - no yazıçı kimi, no da bir oxucu kimi... Erməni terrorunu sui-qəsdiçilərə borabor no qədər qorıb olsa da onun işqili zəhniyiyət səyllən ziyalısı, şairi do tabliğ edir, ruhlandırır. Bu dəhşətdir. Görkəmlər erməni şairi Silva Kaputikyanın terrorçu Levon Əkməkçianının edamı zamanı ona həsr etdiyi "Yağış yağır, oğlum" şeirində yazar:

*Sən manım ömrümü elə həpdən ki,
Quru torpağa yağış həpan kimi.*

Bunun o, 1982-ci il avqustun 7-ən 2018-ci il avqustun 7-ən Ankarada Beynəlxalq hava limanına həcm edib 9 nofırı öldürüb, 20 nofırı girov götürən, 82 nofırı da yaralıması Türkiye məhkəməsinin hökmü ilə edam olunmuş Levon Əkməkçianın haqqında deyir. Belə bir canını comiyotin on humanist adamı sayılan şair necə ölüb földirdi? Hom ən avqustdakı bu terror aktına qədər elə homin ilinən vələndən Kənədəvədə 2 dəfə Cenevəyə, 5 dəfə Parisdə, 2 dəfə Los-Ancelesdə, Beyrutda erməni terror aktları keçirməkə dünən toplu hələkədə saxlayan suis-qəsdiçilər haqqda ne-

monilor no qədər milli qırqınlar, qıştişalar, sui-qəst planlarını həyata keçirmişlər.

Erməninin güclü silah yalan vo ifti-radır. "Monim hiyləy qapşı silahım yoxdur" - deyir Cofor Cabbarlini "Sölgün çıçəkli" dəki gone, İocrubosz qəhrəmanı. Bu etirafda çox hıylə qarşısında oli yalnız qalan monim sadələvhə, tomiz üzlüki xalqalımindir. Bir misal çökək istoviyəm: demək, 1878-do 19 fevralda İstanbul altında

Yeşil köy adlı bir kənddə Rusiya vo Türkiyə arasında Sülh Sazişi başlandı. Saziş no saziş? Bu gün hava limanı yerləşən paytaxtın bir monzilliyyindən bağlanılan sazidən no xeyir dəha? Balkanlar öz "azadılıqlarını" qovusmuşdu, Bessarabiya, sonra Kars, Orduban, Batum, Boyazlı, İlekşkirt vo Rusiyaya keçdi. Səzizin 16-ci maddəsinin Türkçən şərqi torpaqlarındaki ermənilərin də istiqal mosloslu salınmışdı. Bu "Şad xəbor" ermənilərini xalqının nəcəti birisi Daşnakşutyun partiyasında, o birisi da Bolşeviklər partiyasında görülmə bilər.

yüzlərə yeni yaradılan erməni ocaqları da olmayıcaqdı. Təkəs on illikdə, 60-70-ci illordə votonimiz Ermanistanda 200.000 - don çox erməni kökümdür. Bu gün yenə rus gücü ilə Xankondını doldurmaya çalışdıları kimi... No məkrili planlar diyir, no da qanlı mösədlər... Bu çoxtorflu "təcavüz" özünün bütün tərəflərə ilə geniş plan da kitabda öz əksini tapmışdır.

Hüseyinbala mülliəmlə kitabın albı bir gənu oxudum, amma bir gənu oxudumsa da neçə gecə yuxum qəçdi. Az-aytidiyim da, bi yuxu yox, dəhşət anları idli. Təsəvvür edin ki, monim yuxuda 5-10 doqquqluk yaşıdığım dəhsəti ilə monfur düşmən osr yarımdır ki, hərdən türk varsa ona yaxışdır. Yadimdadır, 2000-ci ilde Fransa hökuməti yalançı erməni soyqrımları qubul etmişdi ya mon radiadi bunun həqiqi məhiyyətini silsilə verilişlərən göstərməliydim. Bakıda ki türkəli dəstələr vasitəsilə Anatoluda 1915-18-ci illər qotlişanın dair kitablar götürüldüm. Onları oxuyub çıxışlarını hazırlaşarkən do cini yoxiyiyyət düşmüştüm.

Uzun illər matbuat vo tarix, odబibiyyat dərsliklərindən qəhrəman statuslu üzdonlara erməni soxsiyyətlərinin artıq son illordə həqiqi dəyərindən toqqudunu başlamış, doğru-dürüst fikirlərin formallaşmasına yol açmışdır. Kitabda bu xüsusda belə "tanıtınlar" comiyotdu homin məlumatın hərbiyyətli güclənənəsinə kömək edir. Şəumyan haqqında da bu ictimai baxış vo həyat idealların ciddi zədə gərmiş osorin osarətlərindən olan gənclərin düşüncələri müyyən monada mərəq doğurur. Şəumyanın Daşnakşutyun partiyasından ayrılb Le-ninli birlişməsi - bolşevik partiyasına qulşumasını tödürürlər. Onların sifinə: erməni xalqının nəcəti birisi Daşnakşutyun partiyasında, o birisi da Bolşeviklər partiyasında görülmə bilər.

Dəbiyyat ƏZETİ

Bir vaxt mənim tələbə yoldaşım Şömkir rayon İcraiyyə komitəsinin sədrinin qızı Sveta Ananyan Andranik haqda nəğmə oxuyub kədərlənəndən mən doqıqlaşdırıbmox üçün: Andranik Ozanyanmı? Xalqımızın colladı, uşaq qatılı? Qürurla təsdiqlədi. Sovet vaxtı idi. Biz gənclərə niyə Sultan boyi, yaxud Xosrov Paşanı tanıdır sevdirdə bilməmişdi tarixçilərimiz, yazıçılarımız?! Çox düşündürücüdür. Bunun kimi, bizim ASE-də İsrail Orini "Erməni xalqının milli-azadlıq mübarizəsinin rəhbəri" kimi töqdimi vardi. Məni bərk osəbiloşdırırdı. Yaxşı ki, öz böyük var-dövlətini xalqı yolunda mübarizəyə deyil, avantüraya xorclayıb bu tacir oğlu kitabda öz döyörində maskasız verilmişdir. Xalqımızın taleyində oynadığı möşum, monhus roluna görə.

Müəllif belə davakar, səkron terrorist gənclər qarşısında obyektiv mövqeli bir opponent kimi çıxış edir. Müasir Ermənistənin dəyişdirilənə qədər demək olar ki, bütün yer adlarının - dağların, çayların adına qədər türk adı olmasını, onlarında iddia etdikləri Türkiyə ərazilərinin isə adlarının türkçə olduğunu yada salır. Bu barədə erməni həyəsizliyi özünün pik həddinə çatıb...

Kitabı başa çatdırırsan və bir daha əmin olursan ki, həqiqətən "Erməni xəstəliyi" deyə bir sağalmaz xəstəliyi var bu xalqın. Ölümçül əlaməti də Türk torpaqlarına yekrıklemək, hərislik... Söze qüvvət olaraq deym ki, tələbə vaxtı İrvanda məni qonaq aparən tələbə yoldaşımıla muzeyə də getmişdik. Salonun qərbo baxan pəncəroları taxta qapaqlarıyla bağlı idi. Qış da deyildi. Ziyarətçiləri müşayiət edən şəxs bir artist ədasiyla bağlı pəncəroları göstərib ağlar səslə: "O pəncərolər Ararata, Qərbi Ermənistana açılır, bizdə deyil, ora pəncərədən baxmağa layiq deyilik", - dedi. Bu, xəstəlikdir, özü do sağılmaz erməni xəstəliyi.

Əsərdə bəzən publisistika bədiyyəti, bəzən də bədiyyat publisistikəni üstələtir. Təbiidir. Bu janrıda yazılmış nümunələrdə müəyyən dövrün reallıqları öz ifadəsini məhz bədiilik prinsipinə aid olunan müxtəlif üsulların köməyi ilə tapır. Kitabın təhkiyəsinə maraqlı bir üslub seçilmişdir; yazıçının qədim dostu, gənclik illərinin əsgər yoldaşı doğuluşdan Moskvanın Vernadski küçəsinin sakini Stepan İvanov. Bir də Stepan İvanovun kirayənişinə: erməni xəstəliyinə mübtəla olan iki gəncin söylədikləri. Niyə bu gəncləri gotirdi yazıçı kitaba? Çünkü bu, bədnəm faktla hər hansı bir soydaşımızın və ya müəllifin özü tərəfindən dilə gətirməsindən dəha effektli olmalı idi.

Kitab əsas mövzunun həllində ona daxil edilən məsələlərin həcmində, miqyasına görə nadir nümunələrdəndir: Ermənilərin tarixi düşməncilik missiyası, tarixlərində "ad" almış terrorçular, Osmanlı dövlətində qaldırdıqları üsyənlər, terror əməlləri, Azərbaycan və Türkiyə ərazilərindəki küləvi qırğınlər, Ermənilərin hərbi gücünün artmasına yardım edən zənginlər, nəhayət zəfərlə sonuclanan 2-ci Qarabağ müharibəsi və s. qismən də olsa sayıl göstərə bildiyim məsələlərdəndir...

Kitabda tarixi döyərə malik zəngin material var. Təbii olaraq bunlar əsərdə yaxşı mənada sıxlıq yaratmışdır. Bu, yəqin ki, müəllifə gələcəkdə kitabın həcmini genişləndirməyə imkan verəcəkdir. Şübhəsiz, o vaxt gələcəkdir ki, taleyimiz, keçmişimiz kimi önomli bir mövzuya həsr olunmuş əsərlər oxunacaq, öyronilocək tarixi dərs vəsaitlərimizə çevriləcəkdir. Düşünürəm, o çağlara az qalıb.